

## IJTIMOYIY ADOLAT TENGLIK VA ERKINLIK MEZONI

*Sadullayeva Shaxnoza Bahodirovna*

*SamDChTI Gumanitar fanlar va Axborot texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** Hech bir ma'naviy qadriyat xalqda adolat kabi ishonch uyg'otmaydi. Bugungi kunda adolat barchaning qonun oldida tengligi va qonunning barchaga teng tegishliligi ekanini anglatadi. Ya'ni, "Adolat – qonun ustuvorligida" degan tamoyil asosida yurtimizda ijtimoiy munosabatlarni huquqiy negizda rivojlantirish mamlakatimizda adolatli jamiyat barpo etishga qaratilgan barcha o'zgarish va islohotlarning ma'no-mazmunini tashkil etadi.

**Kalit so'zlar:** Inson qadri, distribyutiv adolat, kontribyutiv, sotsium, tamoyil.

Adolat jamiyat hayotidagi hodisalar, tartib-qoidalarining asl insoniy ideallarga, haqiqat mezonlariga qanchalik mos ekanini aniqlashda hamma zamonlarda ham asosiy ma'naviy mezon bo'lib xizmat qiladi. Jamiyatning shaxsga, shaxsning jamiyatga va bir shaxsning ikkinchi shaxsga munosabatida namoyon bo'ladigan adolat tamoyili ana shu munosabatlarni baholashning o'zgarimas mezonidir. Adolat yuksak ma'naviy qadriyat bo'lib, baxt, ozodlik, tenglik, do'stlik, tinchlik tushunchalari kabi insonning azaliy ezgu intilishlarining timsolidir.

Adolat jamiyatda oltita asosiy vazifani bajaradi.

-birinchidan, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni maqsadga muvofiq tashkil etadi.

-ikkinchidan, turli ijtimoiy guruh va sinflar manfaatlarining himoya qilinishini ta'minlaydi, ular orasidagi muvozanatni saqlab turadi.

-uchinchidan, jamiyatdagi mulkchilik munosabatlarini, ishlab chiqarish faolligini oshiradi.

-to'rtinchidan, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoyalovchi vosita sifatida xizmat qiladi.

-beshinchidan, voqelikda keng ildiz otgan, lekin ijtimoiy taraqqiyotga to'siq bo'layotgan munosabatlarni bartaraf etishga da'vat qiladi.

-oltinchidan, odamlarda kelajakka ishonch tuyg'usini uyg'otadi va kuchaytiradi. Adolat insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning asosiy mezon bo'lgani uchun doimo ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. U jamiyat (sotsium) hayotida muhim ahamiyat kasb etadigan sotsial qadriyatdir, shu sabab "ijtimoiy adolat" tushunchasidan foydalaniladi.

Zamonaviy fuqarolik jamiyatida insonni inson qiladigan ijtimoiy adolat asosi – ta'lim, tibbiy xizmat, uyjoy, mehnat kabi ne'matlardan hamma uchun erkin foydalanish imkoniyatining mavjudligidir. Inson doimo jamiyat hayotida muhim o'ringa ega bo'lishga intilib yashaydi, bu – uning asosiy ehtiyojlaridan biri. Fuqaroning huquq va burchlarining mosligi ham fuqarolik jamiyatidagi adolatli munosabatlarni aniq izga soluvchi omildir. Bundan nafaqat jamiyat, balki shaxsning o'zi ham katta manfaat ko'radi. Ana shu moslik tufayligina inson boshqalardan hurmat va e'tirof kutishga haqli. Jinoyatga yarasha jazo tizimi

bo'lmagan sharoitda har qanday jamiyat taraqqiyot borasida qiyinchiliklarga duch kelishi tabiiy. Agar jinoyatni jazosiz qoldirmaydigan tizim ijtimoiy munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solish kuchiga ega bo'lsa, mehnat va uning baholanishi o'rtasidagi moslik – iqtisodiy munosabatlarni tartibga soladi. Bugungi zamonaviy jamiyatni ana shunday moslik qoidasiz tasavvur etish mushkul. Bu moslik butun iqtisodiy tizimning poydevorini tashkil etadi.

Adolat va qonun bor joyda tenglik va erkinlik teng ravishda olib boriladi. Shu o'rinda aytish mumkinki, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham inson huquq va burchlari qonun bilan belgilangan. 19-moddada keltirib o'tilganidek: „O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millari, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar.

Imtiyozlar faqat qonunga muvofiq belgilanadi va ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo'lishi shart<sup>1</sup> “

Har qanday jamiyat farovonligida ijtimoiy tenglik tamoyili juda muhim o'rin tutadi. Bu tamoyil aholining turli qatlamlariga berilgan iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlar keskin farq qilmasligi kerakligini ta'kidlaydi. Hatto o'ta kapitalistlashgan jamiyatlarda ham daromadlar aholining turli qatlamlari o'rtasida nisbatan teng taqsimlanishiga qaratilgan siyosat olib boriladi.

Tenglik prinsipi asosida odamlarning adolat haqidagi qarashlari yotadi. Falsafada adolatga ikki xil qarash bo'lib, biri hamma boylik va imkoniyatlar hammaga teng taqsimlanishi kerak deydi (bu taqsimiy yoki distribyutiv adolat deb ataladi), ikkinchisi boylik va imkoniyatlar har kimning qilgan mehnati va yutuqlariga qarab bo'linishi kerak deydi (bu hissaviy yoki kontribyutiv adolat deb ataladi). Bu ikki yondashuv juda keskin bo'lib, ularning biriga amal qilgan jamiyat tezda ichki muammolar yukidan aziyat cheka boshlaydi va tanazzulga uchraydi.

Jamiyat muvozanatda bo'lishi va farovon yashashi uchun, shu ikki tamoyil uyg'unlikda ishlashi lozim. Bunda eng asosiy e'tiborni shunga qaratish kerakki, **daromadlar** taqsimlanishida **kontribyutiv** adolat tamoyiliga amal qilinsa, **imkoniyatlar** taqsimlanishida **distribyutiv** adolat tamoyiliga amal qilish kerak.

Shu bilan birga, har kimga teng imkoniyatlar berilishi kerak. Yashash, sog'lom bo'lish, bilim olish, o'z iqtidorini rivojlantirish o'zi sevgan kasbda mehnat qilish uchun shart-sharoit va imkoniyatlar distribyutiv adolat prinsipiga ko'ra taqsimlanishi lozim. Qonun har kimning shaxsiy va tijorat huquqlarini bir xil himoya qilishi lozim, har qanday yangi biznes egasi ham o'z ishini qonuniy yuritish va o'sish uchun boshqalar bilan teng imkoniyatga ega bo'lishi darkor. Maktablar hamma o'quvchiga bir xil ta'lim berishi, shifoxona hamma bemorga bir xil qarashi kerak. Shunda astoydil bilim olib, mehnat qilishga tayyor quyi qatlam vakillari ham o'z hayotlarini yaxshilay oladilar.

Xo'sh, bugun mamlakatimizda ijtimoiy tenglik masalasi qanday ahvolda?

Bu savolga prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning har bir qilgan islohotlarini yaqqol ko'rsatib, asos sifatida javob berishimiz mumkin. Eng e'tiborni tortadigan

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, II bo'lim, V bob, 19-modda

---

jihati shundaki, barcha jabhada INSON QADRI ulug'lanadi, bu esa tenglik, erkinlik va ijtimoiy adolatni baravariga olib borish uchun eng oqilona yo'l.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, II bo'lim, V bob, 19-modda
2. Ijtimoiy ish nazariyasi. G'aniyeva M. Fan va texnologiya nashri, 2015.
3. [www.lex.uz](http://www.lex.uz)